

I en ny hverdag med mange krav
settes familien under press

UNDERSØKELSE ETTER DRUKNINGSTRAGEDIEN I TROMSØ

4 I en ny hverdag med mange krav settes familien under press

Publisert 15. juni 2021

ISBN 978-82-8465-016-6

Innholdsfortegnelse

Det nye landet

Familiegjenforening

Kommunale tjenester til nyankomne

Krav til nyankomne kan gå ut over helsen

Hverdagen i introprogrammet

Vi har undersøkt forhold rundt det å være nyankommet til Norge og har vært særskilt oppmerksomme på kvinner som kommer med familiegjenforening. I vår undersøkelse peker

mange informanter på at familier og familiemedlemmer som kommer til Norge, settes under press. Dette beskrives også i forskningslitteraturen (5-7). Integreringsloven (8) stiller tydelige krav, men det tas i liten grad høyde for at de nyankomne er i en krevende situasjon.

Vi har sett nærmere på hvordan nyankomne kan ha det i etableringsfasen, og vurderer i denne delen av rapporten hvordan tjenestene tar høyde for at familiene er i en belastende situasjon.

Integreringsloven

Formålet med lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (integreringsloven) er at innvandrere tidlig skal integreres i det norske samfunnet og bli økonomisk selvstendige. Hovedregelen er at de som har fått opphold med mulighet for permanent bosettingstillatelse både har rett og plikt til å delta i opplæringen. Kommunene har ansvaret for å gi nyankomne flyktninger den norskopplæringen, utdanningen eller kvalifiseringen de trenger.

Det nye landet

Å komme til et nytt land innebærer at flyktninger må forholde seg til andre verdier enn de er vant til. Både Aambø (9) og Friberg og Bjørnset (10) beskriver hvordan sosiokulturelle dilemmaer berøres:

- Kollektvisisme versus individualisme
- Patriarkat versus likestilling
- Æreskultur versus verdighetskultur
- Religion versus sekularisme

Verdier og normer varierer og har ulik posisjon i de forskjellige kulturene. Det kan oppstå spenning mellom ønsket om å tilpasse seg et nytt samfunn og behovet for å bevare verdier og identitet fra hjemlandet.

Hva som gir status, kan være annerledes i Norge enn i landet flyktingene kommer fra.

Maktstrukturene kan være forskjellige. Flyktninger kan gi uttrykk for at de anerkjenner at mennesker er like mye verdt, samtidig som mange har verdier og tradisjoner som er krevende i møte med det norske samfunnet.

Noen flyktninger opplever dette stressende, og det kan føre til uhelse.

Kvinnene har ofte hatt en rolle med flere begrensninger og færre rettigheter i hjemlandet enn i Norge. Eksempelvis har få erfart at ektefellen deltar i husarbeidet og tar vare på de små barna. Noen sider ved våre likestillingsverdier kan virke truende mot det som kan ha vært stabiliserende for flyktingens tilværelse i hjemlandet.

Velferdsstaten i Norge har funksjoner som familien kan ha ivaretatt i hjemlandet. Overgangen fra et samfunn der familie, venner, klan, imamer og ledere dominerer til et gjennomregulert vestlig

samfunn, er ikke lett. Det digitale samfunnet kan være vanskelig å forstå og håndtere den første tiden i Norge. Å få tillit til systemer og statlige etater kan også ta tid. Tall fra statistisk sentralbyrå (SSB) [\(8\)](#) viser at flykninger som har vært lenge i Norge har tillit til myndighetene.

Flykninger tør ikke alltid stole på myndighetene, for eksempel politiet, den første tiden i Norge. Dette må sees i sammenheng med de erfaringene flykningene har hatt med myndighetene i hjemlandet.

Stillheten i Norge kan først oppleves som fredfull og god, men kan over tid bli en belastning fordi flykningene har begrenset nettverk. Lettelsen og den behagelige spenningen som mange opplever kort tid etter ankomst, kan senere erstattes av fortvilelse fordi de føler tap av hjemlandet, familien, venner, tradisjoner og alt som er kjent. Vinter og mørketid kan oppleves tungt.

Illustrasjonsfoto; Adobe Stock.

Dahl [\(9\)](#) beskriver at det kulturelle kartet flykninger har med seg fra hjemlandet, ikke stemmer overens med det nye terrenget. Plutselig forandrer livssituasjonen seg, og alt det gamle er uten betydning i det nye landet. Felles for flykninger er at de bevisst eller ubevisst har sin fortid og sine gamle kulturelle spilleregler med seg. De har med seg en usynlige bagasje av et verdensbilde med sine sett av normer og verdier som de oppfatter som naturlige og riktige. Dette kan for eksempel få betydning for deres vurdering av hvordan forholdet mellom barn og voksne skal være og hvordan mann og kvinne skal oppføre seg mot hverandre.

Migrasjonsprosessen kan ha likhetstrekk med tapsopplevelser og sorgprosesser. Det finnes ikke én oppskrift på hvilke reaksjoner de kan vente seg eller hvordan det oppleves for den enkelte å forlate hjemlandet og bo i eksil i et annet land. Noen typiske trekk går likevel igjen. Den enkelte kan bevege seg fram og tilbake mellom ulike faser. En slik tilnærming til migrasjon erkjenner at flykninger opplever tap, men at de også opplever noe positivt [\(9\)](#).

Endringskurven er avledet av forskningen til Elisabeth Kübler- Ross. Den illustrerer en utvikling som er

naturlig for å kunne tilpasse seg en ny situasjon. Risikoen er at man ikke klarer å komme seg inn i en ny orienteringsfase etter sjokkfasen, og blir værende i mistriivsel som over tid kan utløse en personlig krise.

Flyktingene forteller at det kan oppleves som et sjokk å komme til Norge. Det gir stressreaksjoner. Dette er på mange måter normale reaksjoner på en unormal situasjon. Reaksjonene kan vare over tid. Kultursjokket fører til store spørsmål og utfordringer, men reaksjonene kan også bestå av mindre, absurde og mer trivielle forhold. Tapet og sorgen kan være til stede samtidig med gleden.

I tillegg skal de leve opp til de forventningene og eksplisitte kravene de møter gjennom introduksjonsprogrammet. Det er grunn til å anta at stressreaksjonenes styrke og varighet avhenger av hvordan vi som samfunn klarer å møte flyktingene.

Introduksjonsprogrammet

Et heldagstilbud for bosatte flyktinger der norskundervisning i regi av voksenopplæringen og andre kvalifiserende tiltak i regi av flyktingtjenesten inngår (10).

Familiegjenforening

Fra Sarah søkte om familiegjenforening til hun ankom Tromsø gikk det rundt elleve måneder. Da hadde hun og Adam ikke sett hverandre på to og et halvt år.

Med familiegjenforening forstås det å bli gjenforent som familie etter en periode med atskillelse. Som oftest dreier det seg om en uønsket atskillelse og gjenforening i et annet land enn familiens opprinnelsesland (11). Når en person har fått innvilget asyl eller flyktingstatus og dermed gyldig oppholdstillatelse i Norge, kan ektefelle og barn søke om tillatelse til familieinnvandring (12). Dersom myndighetene innvilger søknaden, gis en midlertidig oppholdstillatelse (12).

Gjenforening i Norge vil for de fleste gi forventninger og håp for en felles fremtid. Samtidig må familien gjenetableres, og dette kan kreve store omstillinger fra alle parter. Gleden over gjensynet kan fort gå over til problemer og utfordringer med å tilpasse seg hverandre i det nye landet (11).

Mangelfull mottakelse av familiegjenforente

De familiegjenforente bosettes ikke av myndighetene, men de fleste har samme rettigheter som andre flyktinger. Sarah og døtrene kom direkte fra Sør-Sudan til Adams hybel i Tromsø. Hun opplevde det stressende å bo slik. Etter noen uker ordnet Adam selv en større leilighet for dem.

Både flyktinger og de som arbeider i tjenestene forteller oss at dårlige boforhold gjør tilværelsen vanskelig for familiene. Kommunene tar ikke godt nok høyde for at flyktingene trenger boliger som er tilpasset deres behov.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) anbefaler at bokommunen tar kontakt med bosatte flyktinger for å kunne planlegge riktige boløsninger og øvrig tjenestetilbud (13). Med dagens ordning er det ikke mulig for IMDi å vite om familiemedlemmer har søkt eller fått innvilget familieinnvandringstillatelse, og UDI har ikke hjemmel for å melde fra til kommunen om dette. Dette gjør det tilfeldig om kommunen faktisk kjenner til at familiemedlemmer bosettes med familiegjenforening.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko at hverken kommunen eller ektefellen er tilstrekkelig forberedt på å ta imot familiemedlemmer som bosettes med familiegjenforening.

Personer som bosettes med familiegjenforening møter ofte et mindre mottaksapparat enn kvoteflyktninger, asylsøkere og flyktninger. Ved familiegjenforening er det ventet at ektefellen sørger for at partneren og barna introduseres til det norske samfunnet og hverdagslivet.

Da Sarah kom til Norge, hadde Adam fått et forsprang i integreringen. Han hadde en travel hverdag med jobb og skole. Samtidig hadde han begrenset kunnskap om, og erfaring med, hvilke krav som stilles til et fungerende familieliv i Norge og hvilke behov Sarah hadde for bistand.

Føring og oppgavefordeling ved familiegjenforening oppleves uklare både for hjelpeapparatet og flyktningene. Siden familiegjenforening preges av å være et privat anliggende, blir disse flyktningene mer sårbare enn andre flyktninger som kommer til Norge. Når familier har vært adskilt, kan de streve med skyldfølelse, hemmeligheter og endrede roller [\(14\)](#).

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at ingen kjenner til de utfordringene som familiegjenforente har.

Familiegjenforening er krevende

Vi er kjent med at Sarah og Adam etter hvert opplevde ekteskapet som skjørt, men de søkte ikke hjelp for dette. Det er ikke uvanlig at samlivsproblemer kan oppstå ved familiegjenforening [\(11\)](#).

Mange flyktningfamilier har med seg traumer fra hjemlandet og trenger hjelp til å fungere som familie i Norge.

Det finnes lite forskning på gjenforening i eksil. Og det er lite oppmerksomhet på at problemer knyttet til familiegjenforening erfarer som en av de mange stressbelastningene flyktninger står i etter ankomst [\(11\)](#). Ventetiden før ektefellene møtes igjen kan føre til usikkerhet og mistillit i familien. Familiene må etter ankomst etablere nye roller i et samfunn som stiller andre krav til dem, for eksempel for deltakelse i yrkeslivet og måten de følger opp barna på. I mange tilfeller er dette svært krevende for både kvinner og menn.

Informanter i samme situasjon som Sarah og Adam forteller at de ikke alltid vet hvor de kan henvende seg for å få hjelp, og at de heller ikke alltid kan stole på andre flyktninger. Noen beskriver også at de kunne hatt nytte av en fast kontaktperson som fulgte dem tettere opp den første tiden i Norge.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at tjenestene ikke fanger opp og imøtekommer familiegjenforente som trenger hjelp.

De ulike tjenestene har behov for rutiner og systemer for å fange opp familier som har det vanskelig. For å møte utfordringer knyttet til familiegjenforening, har noen kommuner gode erfaringer med å tilby familieveiledning. Et eksempel er veiledningsheftet "Familiegjenforening i eksil" [\(14\)](#). IMDi anbefaler dette heftet til kommunene, men bruken varierer.

De som får opphold i Norge med familiegjenforening er ofte i en svært krevende situasjon. De offentlige tjenestene klarer ikke alltid til å møte de behovene disse har. Illustrasjonsfoto; Ifrah Akhter, Unsplash

Ikke selvstendig oppholdstillatelse

Flere informanter tar opp sammenhengen mellom regelverket om oppholdstillatelse for familiegjenforente og de familiegjenforente kvinnenes manglende opplevelse av trygghet.

I perioden 1990 til 2017 fikk 13933 kvinner opphold i Norge med familiegjenforening til flyktning. Tilsvarende kom 3550 menn for familieetablering (15, 16). De nyankomnes grunnlag for opphold er knyttet til ektefellens oppholdstillatelse, og de familiegjenforentes oppholdstillatelse er i utgangspunktet også knyttet til at ekteskapet består (17). For at de familiegjenforente skal få selvstendig, varig opphold, stilles det krav om sammenhengende opphold i Norge de siste fem årene, jf. utlendingsloven § 62 annet ledd (12).

Med disse reglene kan skilsmisse blir vanskelig å gjennomføre. Frykt for å miste oppholdstillatelsen kan være et hinder for å bryte ut av ekteskapet. Det er grunn til å stille spørsmål ved om Norge gir de familiegjenforente god nok rettssikkerhet og om det er i samsvar med gjeldende prinsipper om likestilling. Grunnen er at de som får opphold med familiegjenforening er avhengig av den som først kom til landet. Ettersom det først og fremst dreier seg kvinner, rammer dette først og fremst dem.

Mange kvinner lever på andres premisser.

- Ansatt i Tromsø kommune

Ifølge MIRA-senteret kan manglende rettssikkerhet for familiegjenforente kvinner skape høy grad av utrygghet de første årene i Norge. De mener at det påvirker kvinner både fysisk og psykisk og har betydning for deres muligheter til å komme inn i norsk arbeidsliv, etablere en selvstendig økonomi og forsørge seg selv. En selvstendig oppholdstillatelse vil for noen være en forutsetning for å finne seg til rette og få et godt liv i Norge (15).

Utlendingsloven § 52 (12) har nærmere regler for rett til fortsatt oppholdstillatelse for familiegjennforente selv om ektefellene skiller lag. Forutsetningen er at oppholdet er nødvendig for å sikre samvær med barn. I de juridiske vurderingene av slike saker utøves skjønn. Det kan derfor være vanskelig for den nyankomne å kjenne sine rettigheter. Det er også vanskelig for de som jobber i kommunale tjenester å gi riktig veiledning om regelverket. Slik vi forstår bestemmelsene, er det vanskelig for den familiegjennforente å forutse sin rettsstilling. Dette skaper utrygghet for livsgrunnlaget.

Avledet flyktningstatus

De som har fått opphold med familiegjennforening, kan søke om «avledet flyktningstatus» (19), (12) etter utlendingsloven § 28 sjette ledd (12), med de unntak som følger av utlendingsforskriften § 7-2 2 (20). I vår undersøkelse var det ingen informanter som omtalte denne ordningen.

Bestemmelsen er ment å sikre den familiegjennforente oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag som flyktning. En slik flyktningstatus vil gi den familiegjennforente samme rettigheter som den ektefellen som kom først. Søkeren vil få reisebevis for flyktninger. Det innebærer at søkeren ikke kan reise tilbake til hjemlandet.

UDI informerer om retten til å søke om avledet flyktningstatus i vedtaket om innvilget familiegjennforening. Vi stiller likevel spørsmål ved om det er godt nok kjent at ektefeller og samboere som får opphold i Norge med familiegjennforening kan søke om avledet flyktningstatus. Det er også et spørsmål om de som får innvilget avledet flyktningstatus egentlig vet hvilke rettigheter dette gir.

Sarahs rett til opphold i Norge var knyttet til Adams oppholdstillatelse. For Sarah og barna ville trolig vilkårene for avledet flyktningstatus vært oppfylt, men det ble ikke søkt om oppholdstillatelse for dem på dette grunnlaget.

Det er grunn til å stille spørsmål ved om rettighetene knyttet til opphold for familiegjennforente er tilstrekkelige for å gi kvinner trygghet ved en eventuell skilsmisse.

Ukoms vurderinger:

- Det er en risiko for at kvinner som kommer på familiegjennforening ikke kjenner sine egne rettigheter knyttet til opphold.
- Det er en risiko for at tjenestene ikke klarer å gi riktig veiledning om rettighetene.

Kommunale tjenester til nyankomne

Sarah ble raskt opptatt med introduksjonsprogrammet, møter med ulike instanser i kommunen og barnas tilvenning i barnehagen. Undersøkelsen gir holdepunkter for at Sarah etter hvert ble mer og mer fortvilet uten at noen i tjenestene fanget dette opp.

Bygning med trær og fjell i bakgrunnen. Skole. Natur. Illustrasjon i farger.

Kommunens tjenesteapparat er ment å være en viktig støtte i etableringsfasen. Flyktningene møter instanser som hjelper til med bolig, økonomi, arbeid, utdanning og helse.

Norge har folkerettslige forpliktelser til å ivareta flyktningene som kommer til landet. Blant annet har Norge tiltrådt "Konvensjon om flyktnings stilling" (21) som stadfester retten alle mennesker

har til å søke beskyttelse i et annet land. Konvensjonen sikrer noen av flyktingenes rettigheter. Ifølge artikkel 23 skal statene "innrømme flyktinger som lovlig bor innenfor deres territorium samme behandling som statsborgere med hensyn til offentlig forsorg."

Integreringsloven (5) skal bidra til flyktingers integrering i det norske samfunnet. Annet lovverk ivaretar flyktingers rett til tjenester i tråd med flyktingkonvensjonen. For eksempel har flyktinger med lovlig opphold i landet lik rett til helse- og omsorgstjenester som den øvrige befolkningen.

Kommunene har ulike modeller for å organisere introduksjonsprogrammet. Det kan være i regi av Nav, kommunalt flyktingkontor eller voksenopplæring. I Tromsø er det flyktingtjenesten som har hovedansvaret for introduksjonsprogrammet. Undervisningen i samfunnskunnskap og det norske språket blir gjennomført ved voksenopplæringen (22).

Tjenestetilbudet til flyktinger i Tromsø kommune

Flyktingtjenesten: Hovedoppgaven er å bosette flyktinger og drive introduksjonsprogram for flyktinger. Denne er organisert under avdeling for helse og omsorg (10).

Introduksjonsprogrammet i Tromsø: Et heldagstilbud for bosatte flyktinger der norskundervisning på voksenopplæringen og andre kvalifiserende tiltak i regi av flyktingtjenesten inngår (10). Voksenopplæringen: Skolens tilbud omfatter i hovedsak tre sentrale områder, norsk med samfunnskunnskap for flyktinger og innvandrere, grunnskole for voksne og spesialundervisning for voksne. Denne er organisert i avdeling for oppvekst og utdanning (22). Nav: Økonomiske stønader, tildeling av midlertidig kommunal bolig, tilrettelegging av arbeid. Organisert under avdeling for helse og omsorg (23). Boligkontoret: Utleie av kommunale boliger samt ulike låne- og tilskuddsordninger viderefremmet fra Husbanken. Denne er organisert i avdeling for helse og omsorg (23).

Flyktinghelsetjenesten: Tilbyr helsetjenester til nybosatte, flyktinger og familiegjenforente. Denne er organisert i avdeling for helse og omsorg, men ikke i samme seksjon som flyktingtjenesten (10).

Vi ser at ansvarsområdene til de involverte instansene delvis overlapper hverandre. Ved ankomst vil alle møte flyktinghelsetjenesten i kommunen. I noen kommuner blir dette kalt for migrasjonshelseteamet /flyktinghelseteam. I Tromsø ble begge betegnelsene brukt på denne tjenesten.

Flyktingene mottar i tillegg andre ordinære tjenester i kommunen som barnehage, skole, SFO, helsetjenester og barneverntjenester hvis det er nødvendig.

Flyktingers hjelpebehov kan være sammensatt, komplekst og uuttalt. Det er en utfordring at nyankomne flyktinger gjerne ennå ikke har tilpasset seg det ordinære hjelpeapparatet, som de selv kan oppfatte som rigid.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at flyktingene ikke når frem med sine behov for hjelp fordi de ikke vet hvem som kan hjelpe.

Kommunalt ansatte som flyktingene har tillit til, er fleksible, kreative og ser løsninger kan være en døråpner og bidra til at flyktinger får riktig hjelp.

Krav til nyankomne kan gå ut over helsen

Da Sarah kom til Norge, gikk hun først på et kort forberedende kurs. Etter tre måneder begynte hun på voksenopplæringen, som er en del av introduksjonsprogrammet. Barna hadde da begynt i barnehagen, og hun ventet deres tredje barn. Programmet ble avbrutt da hun var i fødselspermisjon.

Når flyktninger starter i introduksjonsprogrammet, utløser det en rett til stønad som skal dekke livsopphold. I programmet skal det settes mål om at deltakerne skal kvalifisere seg til arbeid eller høyere utdanning. Den enkelte deltaker i norskopplæringen vil ha ulik forutsetning og skolebakgrunn, og opplæringen skal tilpasses den enkeltes behov. Loven sier at kommunen, på bakgrunn av en kompetansekartlegging og karrierekartlegging, skal utarbeide en samlet integreringsplan. Planen skal vurderes jevnlig og ved vesentlig endring i deltakernes livssituasjon, jf. integreringsloven § 15 [\(5\)](#).

Ansatte i tjenestene sier at de var oppmerksomme på at familiemedlemmer som får opphold med familiegjenforening har mye de skal forholde seg til, forstå og rekke i starten. Flyktninger får raskt en travel hverdag og må forholde seg til mye ukjent, uten å kunne norsk språk og kultur.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at introduksjonsprogrammet og integreringsplanen samlet sett innebærer for høye forventninger i starten.

Introduksjonsprogrammet skal være helårlig og på fulltid. Elevene har ikke anledning til å delta på deltid. Udokumentert fravær gir trekk i stønaden. Fravær for å ha fri, til for eksempel legetimer, skal godkjennes av skolen. Oppmøtekravet i introduksjonsprogrammet kan komme i konflikt med andre krav og behov. For eksempel har Redd Barna påpekt at det kan være svært krevende for foreldre å sikre god omsorg og oppfølging av egne barn i integreringsfasen ved siden av en 37,5 timers uke i dette programmet. Redd Barna etterlyser mer tilpasning og fleksibilitet i omfanget av introduksjonsprogrammet for de som har barn [\(24\)](#).

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at oppmøtekravet er for strengt i etableringsfasen, ettersom det ikke gir mulighet for individuell tilrettelegging.

Den første tiden hadde Sarah fravær på grunn av andre avtaler og praktiske gjøremål, for eksempel møter med Nav, barnehage og jordmoren. Hun skulle lære norsk samtidig som hun hadde opplevd en stor omvelting i livet og måtte sette seg inn i det nye hverdagslivet. I tillegg var det krav knyttet til tilstedeværelse og framdrift i integreringsprogrammet. For Sarah viste det seg vanskelig å nå målene hun hadde satt seg. Likevel ønsket hun å bytte til et høyere nivå. Skolen hadde vurdert alfabetiseringsklassen som riktig nivå for henne. Dette er undervisning som er ment for elever som så vidt har gått på skole før de kommer til Norge.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at deltakere i introduksjonsprogrammet ikke når målene, og det kan oppleves som en ekstra byrde i en vanskelig fase.

Betingelser for godt læringsmiljø blir satt under press for disse menneskene. Siden elevene i voksenopplæringen ikke har krav på kontaktlærer, kan det være vanskelig å fange opp at elevene har utfordringer eller vanskeligheter og hjelpe dem til å søke hjelp.

Opplæringslovens § 4a-2 (25) sier at voksne som ikke får tilfredsstillende utbytte av undervisningen, har rett til spesialundervisning. Siden Sarah var i alfabetiseringsklassen, som ikke er underlagt grunnskolen, ville hun ikke hatt rett til spesialundervisning etter § 4a-2. Dersom hun hadde kommet over i grunnskolenivå, ville hun hatt rett til det.

Det er ifølge integreringsloven (5) den enkeltes ansvar å lære seg norsk språk og sette seg inn i norske samfunnsforhold. De skal ta avsluttende prøver og må nå visse kompetansemål for å kunne søke om permanent oppholdstillatelse (12), (26).

Dette innebærer at den enkelte kan oppleve et stort press for å oppnå tilstrekkelig kompetanse i norsk og samfunnskunnskap. Når deltakerne er bevisste på kompetansekravet for å få oppholdstillatelse og statsborgerskap, kan det være en ekstra belastning ikke å oppleve mestring i opplæringen. Den nye integreringsloven skal ta høyde individuelle tilpasninger, men vi har foreløpig ikke erfaringer med hvordan den nye loven virker i praksis.

Opaas (27) beskriver i boken "Asylsøkere og flyktninger" at konsentrasjons- og hukommelsesproblemer i undervisningssituasjonen er et problem for mange nyankomne. Flyktninger beskriver at dette fører til en negativ prosess som kan påvirke selvfølelsen, skam, at flyktninger dropper ut av undervisningen og begynner å isolere seg (28). De kan da oppleve manglende mestring, og for noen kan det oppleves krenkende ikke å strekke til.

Læring handler også om at du er mottakelig for læring. Har du mange bekymringer, være seg økonomiske eller at du bekymrer deg for familien du har reist fra, så blokkerer du. Du klarer ikke å være i læringsmodus.

- Ansatt i Tromsø kommune

Vellykket integrering assosieres ofte med grad av sysselsetting. For eksempel skriver regjeringen i sitt forslag til statsbudsjett at det er utfordringer knyttet til integrering av kvinner fra ikke-vestlige land, og de viser da til i hvilken grad de er sysselsatt (24). Dette gjenspeiles også i introduksjonsprogrammene som i stor grad konsentrerer seg om tiltak innen utdanning og kompetanse og som er pålagt gjennom integreringsloven. Det er innen disse områdene kommunene må rapportere (29). Det er langt mindre oppmerksomhet på andre vesentlige områder, som helse og psykososial fungering.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at flyktninger opplever et samlet prestasjonspress som går utover helsen.

I den nye integreringsloven (5) er det krav om kurs i foreldreveiledning og livsmestring. Kurset i livsmestring (30) skal styrke deltakerens motivasjon og mestring i møte med nye forventninger og

et nytt samfunn. Fysisk og psykisk helse samt psykiske reaksjoner på migrasjon er tema som skal dekket i kurset, og det anbefales at helsepersonell trekkes inn i livsmestringskurset.

Hverdagen i introprogrammet

Vi fikk ingen inngående kjennskap til hvordan Sarah opplevde skolen, men vi vet at det i perioder var sosialt krevende for henne. Lærerne forteller at det er vanskelig å få med seg det som skjer i skolemiljøet siden de oftest ikke behersker flyktingenes språk. Klassene er sammensatt av mennesker fra ulike kulturer som i seg selv kan gjøre at noen opplever utenforskap. I noen tilfeller kan omtale og rykter føre til en opplevelse av negativ sosial kontroll ([31](#)).

Illustrasjonsfoto; Shutterstock.

Ukoms vurdering:

- Det er en risiko for at familiegjenforente kvinner kan oppleve ensomhet, og at de ikke har noen å dele sine utfordringer med. Det kan føre til en manglende opplevelse av mestring og økt stressbelastning.

For flyktninger kan det være vanskelig å vite hvem de kan stole på, og de kan være redde for å åpne seg og dele sine bekymringer. Ifølge Sveaas, Reichelt og Berg ([11](#)) er sosial støtte, særlig følelsesmessig støtte, en av de mest sentrale forutsetningene for optimal mestring og overlevelse i vanskelige situasjoner. Nettverk og familie fremstår som sentrale beskyttelsesfaktorer. Savnet av alt og alle man har mistet, og det å bære på mange sterke følelser som man ikke kan dele med andre, kan føre til en stor indre ensomhet ([27](#)).

Selv når noe er alvorlig galt, kan de ytre tegnene være små. De som arbeider med flyktninger må derfor være sensitive og fange opp dem som har det vanskelig og er i en kompleks livssituasjon. Her kan det være behov for tettere samarbeid med helse- og omsorgspersonell med psykososial fagkompetanse. Det er i dag ikke stilt krav til at det er stedbaserte helse- og omsorgstjenester som kan fungere som lavterskeltilbud for de nyankomne.

Som for mange andre flyktninger i introduksjonsprogrammet, ser vi at Sarah hadde en hektisk og krevende hverdag og at det var mange krav til henne.

Barnedrap er sjeldent i Norge

Ifølge drapforsker Vibeke Ottesen (2) skjer barnedrap sjelden i Norge. 61,5 prosent av de som tok livet av egne barn var sucidale og 18 prosent psykotiske (32). Videre har Ottesen beskrevet at foreldre som har begått barnedrap har gjort dette fordi de er glade i barna sine. Slike barnedrap kan forstås som en handling forelderen opplever er til det beste for barna i en situasjon der de ikke strekker til og ønsker å beskytte dem.

Tragedien der to av barna og Sarah døde, kan tolkes inn i et bilde av en kontrollert omsorgshandling fra en svært fortvilet mor. Vi tar utgangspunkt i at Sarah må ha opplevd tilværelsen som svært vanskelig. Vi vil likevel aldri få eksakt kunnskap om Sarahs tilstand på hendelsesdagen.

**Statens undersøkelseskomisjon
for helse-og omsorgstjenesten**

Postboks 225 Skøyen
0213 Oslo
E-post: post@ukom.no
Org nr: 921018924